

Exam. Code : 214801

Subject Code : 5228

M.A. Music (Instrumental) Ist Semester
HISTORICAL STUDY OF INDIAN MUSIC

Paper – II

Time —3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Attempt **five** questions in all. Each question carries equal (20) marks. 1st question will consist of 20 objective type questions which will be compulsory to all carrying **one (1)** mark each.

1. (i) When was Lal Mani Misher born ?
- (ii) What do you mean by Vrin Vadan ?
- (iii) Name any five folk instruments of Punjab.
- (iv) Write down the specialization of Vilayat Khan in Sitar.
- (v) What is Jaferkhani Baaz ?
- (vi) When are Komal Ga and Komal Ni Rag played ?
- (vii) What is Adhav-Darshak Swar ?
- (viii) Who invented Sitar ?
- (ix) What is the speciality of Indian Instruments which cannot be seen any-where ?
- (x) When was Ustad Mushtaq Ali Khan awarded for Sangeet Natak Academy Award ?

- (xi) What is the difference between Vachiter Veena and Rudra Veena ?
- (xii) Name the Guru who taught DEBU-Chaudhary OR Dev Vart Chaudhary.
- (xiii) Who is the author of 'My music my Life' ?
- (xiv) When was Pt. Ravi Shanker awarded for Padam Bhushan ?
- (xv) Name any two musical institutions which are permoting music.
- (xvi) What is meant by Ekal Vadan Parampara ?
- (xvii) Which two Vishnus were credited for the development of music ?
- (xviii) Who invented Maseetkhani Gat ?
- (xix) Write two gharanas which are associated with sitar.
- (xx) What is the contribution of Mushtaq Ali Khan in the field of Music ? 1×20=20
2. Write down in detail about the 'Time theory of Indian Music. 20
3. Write down the short notes on any **two** of the following terms of music :
- (i) Jafferkhani Baz
- (ii) Sitarkhani Baz
- (iii) Maseetkhani Baaz. 10×2=20

4. Write in detail about the placing of Shudh and Vikrit Swaras on the wire of Veena by Acharya Brihaspati and Lal Mani Misher. 10×2=20
5. Explain the Role of Educational institutions in promoting music after independence. 20
6. Elaborate the origin and development of Ekal Vadan parampara. 20
7. Pt. Mushtaq Ali Khan is an eminent music personality. Describe his contribution in the field of music. 20
8. Describe the folk instruments of Punjab. 20

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ (20) ਅੰਕ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਕਿਸਮ ਦੇ 20 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦਾ ਇੱਕ (1) ਅੰਕ ਹੈ।

1. (i) ਲਾਲ ਮਣੀ ਮਿਸ਼ਰ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?
- (ii) ਵਰਿਨ (Vrin) ਵਾਦਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (iii) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਜ ਲੋਕ ਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (iv) ਸਿਤਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਯਤ ਖਾਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਲਿਖੋ।
- (v) ਜ਼ਫਰਖਾਨੀ ਬਾਜ਼ ਕੀ ਹੈ ?
- (vi) ਕੋਮਲ ਗਾ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਨੀ ਰਾਗ ਕਦੋਂ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?
- (vii) ਅੱਧਵ-ਦਰਸ਼ਕ ਸਵਰ ਕੀ ਹੈ ?

- (viii) ਸਿਤਾਰ ਦਾ ਅਵਿਸ਼ਕਾਰ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ?
- (ix) ਭਾਰਤੀ ਵਾਦਾਂ ਦੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ?
- (x) ਉਸਤਾਦ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਦੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ?
- (xi) ਵਚਿਤਰ ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਰੁਦਰ ਵੀਣਾ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (xii) ਦੇਬੂ (DEBU) ਚੌਧਰੀ ਜਾਂ ਦੇਵ ਵ੍ਰਤ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (xiii) 'ਮੇਰਾ ਸੰਗੀਤ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ' ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ ?
- (xiv) ਪੰਡਿਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਕਦੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ?
- (xv) ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੰਗੀਤਮਯ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (xvi) ਏਕਲ ਵਾਦਨ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (xvii) ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਵਿਸ਼ਣੂਆਂ ਨੂੰ ਕਰੈਡਿਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
- (xviii) ਮਸੀਤਖਾਨੀ ਗਤ ਦਾ ਅਵਿਸ਼ਕਾਰ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ?
- (xix) ਸਿਤਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦੋ ਘਰਾਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (xx) ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਅਲੀ ਖਾਨ ਦਾ ਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ? 1×20=20
2. 'ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਧਾਂਤ' ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖੋ।

20

3. ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੋ ਉਪਰ ਸੰਖਿਪਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (i) ਜ਼ਫਰਖਾਨੀ ਬਾਜ਼
(ii) ਸਿਤਾਰਖਾਨੀ ਬਾਜ਼
(iii) ਮਸੀਤਖਾਨੀ ਬਾਜ਼। 10×2=20
4. ਅਚਾਰੀਆ ਬਰਿਹਸਪਤੀ ਅਤੇ ਲਾਲ ਮਣੀ ਮਿਸ਼ਰ ਦੁਆਰਾ ਵੀਣਾ ਦੀ ਤਾਰ ਉਪਰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਸਵਰਾਂ ਦੇ ਵਿਨਿਯਾਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖੋ। 10×2=20
5. ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 20
6. ਏਕਲ ਵਾਦਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ। 20
7. ਪੰਡਿਤ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਅਲੀ ਖਾਨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 20
8. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਵਾਦਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 20

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਸਭੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਮੇਂ ਸੇ ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਤਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ ਬਰਾਬਰ (20) ਅਂਕ ਹੈਂ। ਪਹਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੇਂ ਵਸਤੁਨਿਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਭੀਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈਂ ਤਥਾ ਪ੍ਰਤਯੇਕ ਕਾ ਏਕ ਅਂਕ ਹੈ।

1. (i) ਲਾਲ ਸਧਿ ਸਿਸ਼ਰ ਕਾ ਜਨਮ ਕਥ ਹੁਆ ?
(ii) ਬ੍ਰਿਨ (Vrin) ਵਾਦਨ ਸੇ ਆਪਕਾ ਕਯਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ ?

- (iii) पंजाब के किन्हीं पांच लोक वाद्यों के नाम लिखो।
- (iv) सितार में विलायत खान की विशेषज्ञता लिखिए।
- (v) जफ़रखानी बाज़ की है ?
- (vi) कोमल गा तथा कोमल नी राग कब बजाए जाते हैं ?
- (vii) अधव-दर्शक स्वर क्या है ?
- (viii) सितार का आविष्कार किसने किया ?
- (ix) भारतीय वाद्यों की क्या विशेषता है जो कहीं भी नहीं देखी जा सकती ?
- (x) उस्ताद मुश्ताक खान को संगीत नाटक अकादमी पुरस्कार कब दिया गया ?
- (xi) वचित्र वीणा तथा रूद्र वीणा के मध्य क्या अंतर है ?
- (xii) देबू (DEBU) चौधरी या देव व्रत चौधरी को पढ़ाने वाले गुरू का नाम बताइए।
- (xiii) 'मेरा संगीत मेरा जीवन' का लेखक कौन है ?
- (xiv) पंडित रवि शंकर को पद्मभूषण कब दिया गया ?
- (xv) संगीत को प्रोत्साहित करने वाले किन्हीं दो संगीतमय संस्थानों के नाम लिखो।
- (xvi) एकल वादन परंपरा से क्या अभिप्राय है ?
- (xvii) संगीत के विकास के लिए किन दो विष्णुओं को क्रेडिट दिया जाता है ?
- (xviii) मसीतखानी गत किसने आविष्कृत की ?

- (xix) सितार के साथ जुड़े दो घरानों के नाम लिखो।
- (xx) संगीत के क्षेत्र में मुश्ताक अली खान का क्या योगदान है ? $1 \times 20 = 20$
2. 'भारतीय संगीत के समय सिद्धांत' के बारे में विस्तारपूर्वक लिखो। 20
3. संगीत के निम्नलिखित शब्दों में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त नोट लिखो :
- (i) जफरखानी बाज़
- (ii) सितारखानी बाज़
- (iii) मसीतखानी बाज़। $10 \times 2 = 20$
4. आचार्य बृहस्पति और लाल मणि मिश्र द्वारा वीणा की तार पर शुद्ध और विकृत स्वरों के विन्यास के बारे में विस्तारपूर्वक लिखो। $10 \times 2 = 20$
5. आज़ादी के बाद संगीत प्रोत्साहन में शैक्षिक संस्थानों की भूमिका की व्याख्या करो। 20
6. एकल वादन परंपरा की उत्पत्ति तथा विकास को स्पष्ट करो। 20
7. पंडित मुश्ताक अली खान एक प्रख्यात संगीत व्यक्तित्व हैं। संगीत के क्षेत्र में उनके योगदान का वर्णन करो। 20
8. पंजाब के लोक वाद्यों का वर्णन करो। 20